

**ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴԻ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱԿԱԶԴԵԼՈՒ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ**

ՄԱՐԻԱՄ ՄԵՀՐԱԲՅԱՆ

ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիա
Գիտակրթական միջազգային կենտրոն
հոգեբանության ամբիոնի դոցենտ
հոգեբանական գիտությունների թեկնածու
mariam.mehrabyan@isec.am

ԱՆԻ ԱՊԻՏՈՆՅԱՆ

«Ժեստ» հոգեբանական կենտրոնի հոգեբան, արտ-թերապևտ
aniapitonyan@gmail.com

ԼԻԼԻԹ ՓԱՅՏՅԱՆ

«Ժեստ» հոգեբանական կենտրոն, ռազմական հոգեբան
paytyan.lilit@gmail.com

Համառոտագիր

Հոդվածի նպատակն է մշակել հայեցակարգ՝ ուղղված խաղաղ և պատերազմական պայմաններում պետական տեղեկատվական քաղաքականության ոլորտում տեղեկատվահոգեբանական պայքարին դիմագրավելու, քարոզչություն իրականացնելու, ՋՈւ-ին ուղղված հակառակորդի բացասական տեղեկատվահոգեբանական ներգործության բացասական հետևանքների վերացմանը, կանախարգելիչ գործողությունների իրականացմանը՝ հոգեբանական գիտելիքի, մեթոդների, գործիքների միջոցով:

Բանալի բառեր և բառակապակցություններ. Տեղեկատվահոգեբանական հակամարտություն, վարքային և հուզական կողմնորոշումներ, քարոզչություն, ազգային արժեքային համակարգ, վիրտուալ տարածք, խոցելի հասարակություն, արդյունավետ պաշտպանություն:

СПОСОБЫ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОМУ ВОЗДЕЙСТВИЮ ПРОТИВНИКА

МАРИАМ МЕГРАБЯН

Национальная академия наук Республики Армения
Международный научно-образовательный центр
доцент кафедры психологии
кандидат психологических наук
mariam.mehrabyan@isec.am

АНИ АПИТОНЯН

психолог, арт-терапевт психологического центра "Жест"
aniapitonyan@gmail.com

ЛИЛИТ ПАЙТЯН

военный психолог психологического центра "Жест"
paytyan.lilit@gmail.com

Аннотация

Целью статьи является разработка концепции, направленной на противодействие информационно-психологической борьбе в сфере государственной информационной политики в мирное время и в военный период, ведение пропаганды, устранение негативных последствий негативного информационно-психологического воздействия противника на ВС, проведение превентивных действий с помощью психологических знаний, методов, инструментов.

Ключевые слова и фразы: информационно-психологическое противостояние, поведенческие эмоциональные ориентировки, пропаганда, система национальных ценностей, виртуальное пространство, результативная защита, ранимое общество.

THE WAYS TO COUNTERACT THE INFORMATIVE AND PSYCHOLOGICAL IMPACT OF THE ADVERSARY

MARIAM MEHRABYAN

National Academy of Sciences of the Republic of Armenia
International Scientific-Educational Center
Department of Psychology,
PhD in Psychological Sciences, Associate Professor
mariam.mehrabyan@isec.am

ANI APITONYAN

Art therapist at Psychological Center “Zhest”
aniapitonyan@gmail.com

LILIT PAYTYAN

Military psychologist at Psychological Center “ Zhest ”
paytyan.lilit@gmail.com

Abstract

The purpose of the article is to develop a concept aimed at resisting the informative-psychological conflict in the sphere of state information policy in peacetime and war, conducting propaganda, eliminating the negative consequences of the enemy's negative informative psychological influence on the Armed Forces, carrying out preventive actions through psychological knowledge, methods, tools. To solve the goal set in the article, the following tasks were set: to present the psychological realities of the Armenian society during the war unleashed on September 27, to analyze them, comparing them with the provisions accepted in military psychology.

During the research, the methods of psychological observation and psychological conversation were used.

Keywords and phrases: informative-psychological conflict, behavioural-emotional orientations, propaganda, national value system, virtual space, effective defence, vulnerable society.

Նախաբան

Հոդվածում առաջադրված նպատակը լուծելու համար առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները՝ ներկայացնել սեպտեմբերի 27-ին սանձազերծված պատերազմի ընթացքում հայ հասարակության մեջ տեղ գտած հոգեբանական իրողությունները, վերլուծել դրանք՝ համադրելով ռազմական հոգեբանության մեջ ընդունված դրույթների հետ:

Հետազոտության իրականացման ընթացքում կիրառվել են հոգեբանական դիտման, հոգեբանական զրույցի մեթոդները:

Հետազոտության ամփոփման արդյունքում հանգել ենք այն եզրակացությանը, որ ՀՀ պետական տեղեկատվական քաղաքականության ոլորտում տեղեկատվահոգեբանական պայքարին դիմագրավելու համար կտրուկ աճել է կայուն քաղաքականության անհրաժեշտությունը: Մարտական գործողությունների ընթացքում համացանցի առկայության պայմաններում կարճ ժամանակահատվածում ԶԼՄ-ների, սոցիալական ցանցերում անհատների կամ ցանցային լրատվական կայքերի կողմից տարածած տեղեկատվության ներգործությունը հայ հասարակության մեջ տրամադրությունների առաջացման, փոփոխման, սրման, խուճապի առաջացման վրա: Զինծառայողների հետ հարազատների մշտական կապը, համացանցից օգտվելու հնարավորությունները կարող են նպաստել բացասական տեղեկատվության հոսքը դեպի ԶՈւ, որը բացասական ներգործություն կունենա զինծառայողների մարտական ոգու, բարոյահոգեբանական կերպարի վրա: Վերջինն էլ կարող է բացասական ազդեցություն ունենալ մարտական գործողությունների ընթացքի վրա:

Ռազմական հոգեբանության մեջ «տեղեկատվահոգեբանական հակամարտություն» հասկացությունը բնորոշվում է հետևյալ միջոցառումներով՝

1. ՀՀ պետական տեղեկատվական քաղաքականության ոլորտում տեղեկատվահոգեբանական պայքարին դիմագրավելու պետական համակարգի գործունեություն:

2. Քարոզչությունը՝ ՀՀ պետական տեղեկատվական համակարգում և ՀՀ ԶՈւ-ում:

3. ՀՀ ԶՈւ-ին ուղղված հակառակորդի բացասական տեղեկատվահոգեբանական ներգործության խափանումն ու բացասական հետևանքների վերացումը:

1. ՀՀ պետական տեղեկատվական քաղաքականության ոլորտում տեղեկատվահոգեբանական պայքարին դիմագրավելու պետական համակարգի գործունեություն:

ՀՀ պետական տեղեկատվական քաղաքականության ոլորտում տեղեկատվահոգեբանական պայքարին դիմագրավելու պետական համակարգի կայուն քաղաքականության անհրաժեշտությունը կտրուկ աճել է 21-րդ դարում: Ողջ աշխարհում հասարակությունը առանց սահմանափակումների տիրապետում է ինչպես տեղական, այնպես էլ արտասահմանյան տեղեկատվական դաշտին: «Խոսքի ազատություն» հիմնադրույթը, համացանցի և սոցիալական կայքերի առկայությունը, հնարավորություն են տալիս ՁԼՄ-ներին, սոցիալական ցանցերում անհատներին կամ ցանցային լրատվական կայքերին կարճ ժամանակահատվածում տարածելու ցանկացած տեղեկատվություն, որն իր հերթին դարձել է բնակչության վրա բարոյահոգեբանական ներգործություն ունենալու մեխանիզմ: Տեղեկատվությունը, կարճ ժամանակահատվածում հայտնվելով միլիոնավոր մարդկանց լրահոսում կամ տեղեկատվական դաշտում, կարող է առաջացնել խուճապ, տագնապային գրոհ, հուսալքություն, ագրեսիա, էյֆորիա ինչպես խաղաղ պայմաններում, այնպես էլ պատերազմական իրավիճակում: Բարոյահոգեբանական ներգործությունն առավել լայնամասշտաբ և արդյունավետ է, երբ այն ուղղվում է նպատակային լսարանին՝ հաշվի առնելով լսարանի հոգեբանական առանձնահատկությունները: Սեպտեմբերի 27-ին սանձազերծված պատերազմի ընթացքում նկատելի էր հակառակորդի կողմից կեղծ օգտատերերի ներգրավումը հայկական վիրտուալ տարածք, որոնք կրում էին հայկական անուն-ազգանուն, գրում էին հայերեն՝ նպատակ ունենալով խուճապ տարածել, ինչը մարդկանց մեծամասնության մոտ բերում էր ընդհուպ տագնապային գրոհի: Ցանկացած տեղեկատվություն ընկալվում էր որպես ճշմարիտ և ուղիղ կերպով ազդեցություն էր գործում: Տեղեկատվության վերլուծության, կրկնակի ստուգման կամ համբերատար սպասելու, պարզելու փորձերը հաճախ տեղի չէին ունենում: Նկատելի էր նաև այդ ներգործության հանդեպ հայ հասարակության որոշ շերտերի խոցելի, անպաշտպան լինելը: Այսպիսով՝ տեղեկատվական ներգործությունն ազդում է անձի գիտակցության և ենթագիտակցության վրա և կարող է սպառնալիք դառնալ հասարակության հոգեկան առողջության, դրանից բխող գործողությունների փոփոխության համար, ազդել երիտասարդ սերնդի բարոյալքմանը, ոչ պետականամետ արժեքների ձևավորմանը: Այն կարող է ազդել կառավարման համակարգի վրա և անկանախսատեսելի հետևանքների հանգեցնել: Անհրաժեշտություն է ծագում լայն զանգվածների հետ աշխատելու՝ կիրառելով ամբոխավարության այն կանոնները, որոնք մարտական գործողությունների ժամանակ զերծ կպահեն թիկունքում սպառնալիք հանդիսացող խուճապից:

Տեղեկատվահոգեբանական պայքարի առաջնահերթ խնդիրներն են՝

- հասարակության բարոյահոգեբանական վիճակի պատշաճ մակարդակի ապահովումը.

- բացասական ներգործությանը դիմակայելու կայուն համակարգի ձևավորումը.

- ՀՀ ՁՈՒ ԳՇ ԲՀԱ վարչության աշխատանքներում անհրաժեշտություն է առաջացել տեղեկատվահոգեբանական ուղղությամբ համակարգված մոտեցում մշակելու և ներդնելու, ինչպես նաև մարտական գործողությունների ժամանակ ողջ հասարակության համար կայուն հոգեբանական ազդեցության ապահովումը:

Տեղեկատվահոգեբանական անվտանգության ապահովումը ներառում է միջոցառումների մեկ ամբողջական համակարգ: Այդ միջոցներն ուղղված են կանխելու և չեզոքացնելու ՁԼՄ-ների կողմից հաղորդվող բացասական տեղեկատվահոգեբանական ներգործությունը քաղաքացիների, նրանց միությունների, առանձին խմբերի և մարդկանց զանգվածների վրա **[6, էջ 221-225]:**

Խոսքի ազատությունը չպետք է հանգեցնի ամենաթողության մթնոլորտի ձևավորմանը, որի բացասական հետևանքերը կարող են անդառնալի հետևանք թողնել երիտասարդ սերնդի բարոյական նկարագրի ձևավորման վրա **[2, էջ 76-78]:**

Տեղեկատվության հոսքի բացասական ներգործությունը չեզոքացնելու համար հարկավոր է՝

1. պետական մակարդակում ստեղծել հատուկ փորձագիտական հանձնախմբեր, որոնք կվերահսկեն ՀՀ-ում տեղեկատվական կապուղիներով տարածվող տեսալսողական արտադրանքը.

2. ավելացնել հեռուստատեսությամբ հեռարձակվող այն հաղորդումների քանակը, որոնք կնպաստեն երիտասարդ սերնդի ռազմահայրենասիրական դաստիարակությանը, կսերմանեն հայրենասիրություն, բարություն, հարգանք ընտանեկան ավանդույթների նկատմամբ.

3. իրավական դաշտում կարգավորել ՁԼՄ-ների միջոցով հեռարձակվող հաղորդումները, կինոֆիլմերը, սահմանել հատուկ չափորոշիչներ և համապատասխան վարչական տույժի ենթարկել, եթե հեռարձակվող հաղորդումները չեն համապատասխանում սահմանված կարգին.

4. մշակել չափորոշիչներ առցանց տեղեկատվության հոսքը որոշակիորեն կարգավորելու, կեղծ, հակառակորդի կողմից ուղղորդվող տեղեկատվությունը չեզոքացնելու համար (հատկապես մարտական գործողությունների ընթացքում).

5. հասարակությանը զինել մեդիագրագիտության տարրական գիտելիքներով, հատուկ ուշադրություն դարձնել հակառակորդի կողմից հնարավոր ներգործության ձևերի վրա՝ որպես պաշտպանվելու միջոց և կոնկրետ դեպքերում հակազդելու գործիքակազմ ունենալու համար:

2. Քարոզչությունը՝ ՀՀ պետական տեղեկատվական համակարգում և ՀՀ ՁՈՒ-ում:

Քարոզչությունը ներազդման տարբեր ձևերով, մեթոդներով և միջոցներով ազգաբնակչության, այդ թվում նաև զինծառայողների հայացքները, կարծիքները, ազգային արժեքային կողմորոշումները, տրամադրությունները, վարքը ցանկալի ուղղությամբ փոխելու կամ որոշակի աշխարհայացք ձևավորելու ամբողջությունն է: Քարոզչությունը կարող է իրականացվել խաղաղ և պատերազմական ժամանակաշրջաններում:

ՀՀ պետական տեղեկատվական համակարգում և ՀՀ ՁՈՒ-ում խաղաղ (ամենօրյա) ժամանակաշրջանի քարոզչության մեջ պետք է կարևորվեն հետևյալ նպատակները՝

- ✓ Զարգացնել մեր հասարակությունը՝ հայրենասեր, բարոյական հատկանիշներով, ազգային արժեքներ կրող, պետական մտածողությամբ քաղաքացի ձևավորելու միջոցով:
- ✓ Ձևավորել հայրենասեր զինծառայողի կերպարը: Նպաստել պետական մտածողության, հայ ժողովրդի պատմության, մշակույթի, ավանդույթների հանդեպ հարգալից վերաբերմունքի ձևավորմանը՝ պարբերաբար կազմակերպելով տեղեկատվական միջոցառումներ: Անձնակազմին պարզաբանել սեփական ռազմական պլանները, արմատախիլ անել զինծառայողների խաղաղասիրական տրամադրությունները:
- ✓ Թուլացնել հակառակորդի զինված ուժերի անձնակազմի բարոյական ոգին, հասցնել նրան, որ հակառակորդը հրաժարվի մարտական գործողություններին մասնակցելուց: Հակառակորդին հրահրել հակահասարակական արարքների, աշխուժացնել հակառակորդերկրի ազգաբնակչության ներքին միջկրոնական, ազգայնամոլական կրքերը:

ՀՀ պետական տեղեկատվական/քարոզչական համակարգում և ՀՀ ՁՈՒ-ում պատերազմական ժամանակաշրջանի քարոզչության մեջ կարևոր են հետևյալ նպատակները.

ՀՀ պետական տեղեկատվական/քարոզչական համակարգում կարևոր է թիկունքում միասնականության, քաղաքացիական և զինվորական պարտքի

գիտակցման ու բարեխիղճ կատարման հանդեպ ուղղված քարոզչության իրականացումը ԶԼՄ-ների և վիրտուալ դաշտի միջոցով, դրա արդյունքում իրականացնել հասարակության լայն շերտերին թիկունքում իրականացվող աշխատանքներին ընդգրկելու գործընթացը: Մեդիագրագիտության, թշնամու վարած քաղաքականության մասին տրվող տեղեկատվության միջոցով /հնարավոր է նաև որոշակի տեղեկատվական հոսքի կասեցման միջոցով, որը կարող է բացասական հետևանքներ առաջացնել/ բարձրացնել հասարակության զգոնությունը հակառակորդի իրականացվող գործողությունների հանդեպ՝ հասարակությանը հնարավորինս զերծ պահելու հակառակորդի քարոզչական ներգործությունից: Պետական-ազգային շահերին, ԶՈւ-ի գործողություններին սատար կանգնելու մասին քարոզչական աշխատանքի շնորհիվ բարձր պահել թիկունքում մարտական գործողությունների դրական ելքի հանդեպ վստահությունը՝ հասարակության մեջ խուճապ չառաջացնելու և տվյալ աֆեկտիվ հոսքը ԶՈւ չփոխանցելու նպատակով:

ՀՀ ԶՈւ-ում պատերազմական ժամանակաշրջանում քարոզչության կարևոր նպատակները հետևյալն են՝

Պատերազմական ժամանակաշրջանում մարտի հիմնական տեսակները երկուսն են՝ պաշտպանություն և հարձակում: Պաշտպանությունում քարոզչության գլխավոր նպատակն է պահպանել զինվորների բարձր մարտական ակտիվությունը, տոկոսությունը, հակագրոհ, վերջնական հարձակում իրականացնելու պատրաստակամությունը: Հարձակման ժամանակ քարոզչությունը պետք է ուղղված լինի անձնակազմի հարձակողական մեծ թափի, կրակային հարվածներից հետո սրընթաց առաջ շարժվելու վճռականության ապահովմանը և հակառակորդի անխնա ոչնչացմանը:

Մարտական գործողությունների վարման ընթացքում քարոզչությունը պետք է առաջին հերթին նպատակաուղղված լինի անձնակազմի համախմբմանը, հայրենիքին նվիրվելու, զինվորական պարտքին հավատարիմ մնալու, հակառակորդի հանդեպ ատելության ու մարտական ակտիվության ոգով դաստիարակությանը:

Երկրորդ հերթին, քարոզչությունը պետք է նպատակաուղղված լինի հակառակորդի զինված ուժերի անձնակազմի բարոյական, մարտական ոգու և մարտունակության թուլացմանը, դիմադրելու կամքի ճնշմանը, դասալիքների, հրամանատարներին չենթարկվողների, գերի հանձնվողների թվի ավելացմանը: Տվյալ նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է պարզաբանել պատերազմի աղետաբեր հետևանքները հակառակորդ երկրի յուրաքանչյուր զինձառայողի և նրա ընտանիքի համար, վարկաբեկել հակառակորդի զինվո-

րական ղեկավարությանը, քարոզել սեփական ուժերի գերազանցությունը հակառակորդի նկատմամբ, փոխադարձ ատելություն սերմանել ճակատում և թիկունքում գտնվողների միջև, ներշնչել դասալքության կամ գերի հանձնվելու գաղափարը [3, էջ 116-118]:

Քարոզչության կազմակերպումը և անցկացումը բարդ և պատասխանատու գործընթաց է: Նրա արդյունավետությունը մեծապես կախված է յուրահատուկ ձևերի և տեխնիկական միջոցների ճիշտ կիրառմամբ:

ՀՀ ՀՈՒ-ի քարոզչական հիմնական ձևերն են [2, էջ 13-16]՝

1. բանավոր ձայնային հեռարձակումը,
2. տպագիր և արտահայտչական միջոցներով ազդեցությունը,
3. ռադիոհեռարձակումը (ռադիոքարոզչությունը),
4. սոցիալական կայքերի կիրառումը, համացանցի ներգործությունը:

Հեռարձակվող հաղորդումները կարող են հասցեագրվել ոչ միայն յուրային զորքերին, այլ նաև հակառակորդի զինծառայողներին, քաղաքացիական ազգաբնակչությանը և գերիներին: Այս առումով առավել բարենպաստ ժամանակը մարտերի միջանկյալ դադարն է, հատկապես՝ գիշերը: Մարտական գործողությունների ժամանակ բանավոր հեռարձակման օբյեկտներն են՝

1. հակառակորդի պաշտպանվող զորքերը,
2. շրջապատված զորախմբերը, այդ թվում՝ իրենց զորամասերից մեկուսացած զինվորները և դասալիքները,
3. զբաղեցրած շրջանների ազգաբնակչությունը և փախստականները,
4. յուրային զորքի համար պարտադիր ռեժիմով իրականացվի քարոզչական տեղեկատվության տրամադրում, որը կնպաստի մարտական ոգին, միասնականությունը, ամուր թիկունքն ունենալու՝ վստահության բարձրացմանը: Քարոզչական նյութը մարտական հաջող գործողությունների ներկայացումից զատ կարող է պարունակել թիկունքից նորություններ, զինծառայողներին ուղղված քաղաքացիների խոսք, հայրենասիրական ստեղծագործություններ:

Բանավոր հեռարձակման հիմքը ծրագրերն են, որոնք տարաբնույթ տեքստեր են: Դրանք պարունակում են հակիրճ, բայց հետաքրքիր տեղեկատվություն, լրացրած այլ՝ ձայնային կամ աղմկային տպավորիչ ազդակներով: Ըստ նյութի շարադրման ոճի՝ ծրագրերը լինում են տեղեկատվական, վերլուծական, վերջնագրային և ստանդարտացված: Վերջինս պատրաստի տեքստ է և նախատեսված է տիպային մարտական գործողություններում օգտագործելու համար: Բանավոր հեռարձակման ծրագրերը պետք է ունենան ժամանակի ճշգրիտ հաշվարկ: Մարտական իրադրություններում բանավոր

հեռարձակման տևողությունը չպետք է գերազանցի 2-3 րոպեն: Երկարաձգվելու դեպքում հեռարձակում չպետք է գերազանցի 15-20 րոպեն, քանի որ ընկալումը թուլանում է, և նույն դիրքից հեռարձակումը կարող է հակառակորդին հնարավորություն տալ հայնաբերելու կայանը:

Տպագիր և արտահայտչական միջոցներով ներգործությունն իրականացվում է տպագիր նյութի տարածմամբ ու ՁԼՄ-ների հրապարակումներով: Այն առանձնանում է իր մատչելիությամբ, դիտողականությամբ, տարբեր լսարանների վրա ազդելու հնարավորությամբ: Տպագիր նյութերի հիմնական տեսակներն են թերթիկները (թռուցիկները), ամսագրերը, թերթերը, գրքույկները: Թերթիկների տեսակներից անդրադառնանք վերլուծականին, որի կառուցվածքային տարրերն են՝ վերնագիրը, ներածականը, հիմնական տեքստը, վերջաբանը, ստորագրությունը, ծանոթագրությունը, անցագիրը: Վերնագիրը պետք է լինի հակիրճ և հասկանալի, տեքստը պարունակի քարոզչական տեղեկատվություն, ստորագրությունը՝ պաշտոնատար անձի ստորագրություն, որը կբարձրացնի տեղեկատվության կարևորության աստիճանը:

Արտահայտչական միջոցներով ներգործությունն զգայական լիցք կրող դիտողական միջոցների օգնությամբ քարոզչությունն է: Արտահայտչական միջոցները ներազդում են տեսողական զգայարանների միջոցով և արագորեն ընկալվում են որպես իրականություն:

Արդյունավետ ազդեցության ապահովման համար լայնորեն տարածել ոչ խոսքային հետևյալ չափանիշները՝ կինեսիկ ազդեցության ձևեր, տաղաչափության և արտալեզվաբանության հիմնական երանգներ (նախապես կազմակերպված դասընթացների օգնությամբ), պրոքսեմիկ ընկալումներ, որոնք հնարավորության կտան արագ կողմնորոշվելու և ընկալելու տարածական աղավաղումները [2, էջ 57-61]:

Ռադիոհեռարձակումը (ռադիոհանգույցների) հակառակորդի զորքերի ու բնակչության մեծ լսարանների վրա ներազդելու համար հնարավորությունների օգտագործումն է: Քարոզչական պրակտիկայում լայնորեն կիրառվող ներազդման եղանակներից մեկն էլ լուրերի տարածումն է:

Ըստ արտահայտչական բնույթի՝ տարբերվում են.

1. Լուրեր-ցանկություններ, որոնց նպատակն է չկատարվող սպասումների հանդեպ հիասթափություն առաջացնելը և ներգործման օբյեկտին բարոյագրկելը:

2. Լուրեր-սարսափ, որոնց նպատակն է ներգործման օբյեկտի մեջ սերմանել վախի զգացում և անվստահության վիճակ:

3. Անջատարար-ագրեսիվ լուրեր, որոնց նպատակն է գժտություններ առաջացնել հակառակորդի փոխհարաբերություններում և խզել նրանց միջև առկա սոցիալական կապերը:

Ըստ մարդկանց հոգեբանության վրա ներգործության աստիճանի՝ լուրերը բաժանվում են՝

1. հասարակական կարծիքը ցնցող լուրեր,

2. հասարակության որոշ խմբերի շրջանում հակահասարակական վարքի դրսևորմանը հանգեցնող լուրեր,

3. սոցիալական կապերը և կազմակերպակառավարչական հարաբերությունները խարխլող, զանգվածային անկարգություններ և խուճապ սերմանող լուրեր **[4, էջ 37-41]:**

Այսպիսով՝ ՀՀ բնակչության, այդ թվում նաև ՁՈւ-ի անձնակազմի արդյունավետ պաշտպանությունը կազմակերպելու և դիմակայելու համար անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ հակառակորդի համապատասխան մարմինները մինչև հոգեբանական օպերացիաների իրագործումը պարտադիր վերլուծության են ենթարկում նպատակային լսարանը, իսկ նպատակային լսարանի վերլուծությունը ներառում է մեծ թվով գործոնների ուսումնասիրություն, որոնք խմբավորվում են մի քանի ենթաբաժիններում՝ սոցիալական կազմակերպվածք, առօրյայի տիպեր, սովորություններ, վարվելակերպ, կրթություն և այլն:

3. ՀՀ ՁՈւ-ին ուղղված հակառակորդի բացասական տեղեկատվահոգեբանական ներգործության խափանումն ու բացասական հետևանքերի վերացումը:

Ձորքերին հակառակորդի բացասական տեղեկատվահոգեբանական ներգործությունից պաշտպանելու համար իրականացվում է միջոցառումների հետևյալ համակարգը.

Կանխատեսման միջոցով կարելի է լուծել հետևյալ խնդիրները:

Առաջին փուլում անհրաժեշտ է ձեռք բերել հակառակորդի այն ուժերի ու միջոցառումների մասին տվյալներ, որոնք կարող են ներգրավված լինել տեղեկատվաքարոզչական գործընթացի մեջ:

Երկրորդ փուլում հարկավոր է գնահատել հակառակորդի քարոզչական մարմինների հնարավորությունները:

Երրորդ փուլում անհրաժեշտ է որոշել յուրային զորքերի վրա հնարավոր տեղեկատվահոգեբանական ներգործության կապուղիները, ընդ որում պետք է նկատի ունենալ այն հանգամանքը, որ մշտական տեղաբաշխման և պաշտպանությունում գտնվող մեր զորքերը կարող են ենթարկվել հակառակորդի տեղեկատվական ներգործությանը:

Չորրորդ փուլում ի հայտ են բերվում այն օբյեկտները, որոնց վրա կարող է ազդել հակառակորդի բացասական տեղեկատվահոգեբանական ներգործությունը: Չորքերում առանձնացվում են հետևյալ ինքնուրույն օբյեկտները.

1. զինվորներ, սերժանտներ,
2. կին զինծառայողներ,
3. էթնիկական, քաղաքական, կրոնական
4. կապի միջոցներով և տեղեկատվությամբ զբաղվող անձինք:

Հինգերորդ փուլը հակառակորդի կիրառած բացասական տեղեկատվահոգեբանական ներգործության հիմնական թեմատիկայի և խորհրդանշանների կոահումն է:

Կանխարգելմամբ կարելի է իրականացնել այնպիսի միջոցառումներ, որոնք նպատակաուղղված են հակառակորդի բացասական տեղեկատվահոգեբանական ներգործության դիմագրավելուն և այդ ներգործության նկատմամբ զինծառայողների ընկալունակության աստիճանի նվազեցմանը: Հարկ է նշել, որ զինծառայողը, չունենալով համապատասխան փորձ, կարող է հայտնվել ծայրահեղ իրավիճակներում, օրինակ՝ բացասական տեղեկատվահոգեբանական ներգործության դաշտում, և նա դժվար թե կարողանա համապատասխան հակազդում դրսևորել դրանց, և նրա վարքը նման դեպքում կարող է անկանխատեսելի լինել:

Կարևոր կանխարգելիչ միջոց է համարվում զորամասերի ու ստորաբաժանումների անձնակազմի վրա ներազդման կապուղիների փակումը: Անկասկած, մարտական իրադրությունում յուրաքանչյուր զինծառայող չի կարող ունենալ տարբեր հաճախականության ռադիոալիքներ որսացող ընդունիչներ, կապի ու տեղեկատվական անհատական միջոցներ: Եթե հակառակորդն, այնուամենայնիվ, տարածել է այդ սարքերը, ապա անհրաժեշտ է կարճ ժամանակամիջոցում հայտնաբերել ու առևանգել: Միաժամանակ, ինչպես վկայում է փորձը, մարտական պայմաններում, ստորաբաժանումներում նպատակահարմար է տարածել սեփական ռադիոընդունիչները, որոնք կաշխատեն ցանկալի ռադիոհաճախականությամբ: Մարտական գործողությունների փորձը վկայում է **[5, էջ 77-83]**, թե որքան կարևոր է ղեկավարման ու կապի միջոցներով աշխատելու համար մասնագետ անձանց բժախնդիր ընտրությունը: Նրանց շարքերում չպետք է լինեն հոգեպես անհավասարակշիռ, դյուրագրգիռ ու վախկոտ անձինք: Նրանց ամենօրյա գործը պետք է վերահսկեն հրամանատարները, դաստիարակչական աշխատանքի գծով նրանց տեղակալները և անմիջական պետերը:

Խափանմամբ հնարավոր է արագ հայտնաբերել, անհապաղ ճնշել ու ոչնչացնել հակառակորդի քարոզչության միջոցները: Շատ կարևոր է, որ հրամանատարները վճռականորեն կասեցնեն ցանկացած լուրերի, խուճապային տրամադրությունների տարածումն ու սադրիչ գործողությունները, իսկ բացասական բարոյահոգեբանական մթնոլորտ ունեցող ստորաբանաժանոմները կամ ապակողմնորոշված զինծառայողների խմբերը պետք է մեկուսացվեն մինչև դրանցում կազմակերպվածության, կարգապահության ու կարգուկանոնի լիարժեք վերականգնումը: Կարևոր է նշել, որ սեպտեմբերի 27-ին սանձազերծված Արցախյան պատերազմի ընթացքում բազմիցս շեշտվել է պահեստազորային և կամավորական խմբերի կողմից մարտական գործողությունների ընթացքում զորքի մեջ խուճապի տարածումը, դասալքությունը, որը թույլ է տալիս ենթադրել, որ ՁՈւ կանոնակարգի մեջ հարկավոր է ներառել ամենամյա պահեստազորային սպաների զինպատրաստվածության, մարտական ոգու բարձրացման համար դասընթացներ, որտեղ ներգրավված կլինեն նաև ռազմական հոգեբաններ: Հարկավոր է նաև աշխարհազորային համակարգի հրատապ ձևավորումն ու նպատակաուղղված աշխատանքների իրականացումը՝ դրանցում պարտադիր կերպով ընդգրկելով ռազմական հոգեբաններին:

Հետևանքների վերացման ժամանակ պետք է վերլուծվեն ու գնահատվեն հակառակորդի քարոզչությունից զորքերի պաշտպանության համակարգում հայտնաբերված առավել թույլ օղակները, որոշվեն դրանց վերացման ուղիները, վերականգնվեն կազմալուծված ստորաբաժանումների մարտունակությունը, մշակվեն միջոցառումներ՝ ուղղված հակառակորդի քարոզչությանը հակազդելու ամբողջ համակարգի օպտիմալացմանը:

Զորքերը նման բացասական ներգործությունից պաշտպանելու համար անհարժեշտ է ապահովել զինծառայողների կայուն բարոյահոգեբանական վիճակը՝ մի շարք բլոկ միջոցառումների կազմակերպման միջոցով:

Առաջին բլոկն են կազմում զինծառայողների դաստիարակության հետ կապված այն միջոցառումները, որոնցում հաշվի կառնվեն երիտասարդության շրջանում առկա արժեքային կողմնորոշումները, որոնք միտված կլինեն հայրենասիրության, արիության, զինծառայողների նկատմամբ հարգանքի սերմանմանը: Այդ միջոցառումները պետք է կենտրոնացված լինեն հետևյալ երեք ոլորտների վրա.

1. պետական ոլորտ՝ երկրի սոցիալ-տնտեսական, աշխարհայացքային, հոգևոր շահերի, ինքնիշխանության պաշտպանություն, սահմանադրությանն ու օրենքերին հավատարմություն,

2. հայրենասիրական ոլորտ՝ սեր հայրենիքի նկատմամբ, հավատարմություն քաղաքացիական և զինվորական պարտքին,

3. բարոյական ոլորտ՝ բարեխիղճ վերաբերմունք զինվորական ծառայության, համագործակցության և փոխօգնություն, լավագույն զինվորական ավանդույթների պահպանում:

Միջոցառումների երկրորդ բլոկը ներառում է.

1. բարձր որակավորմամբ մասնագետների պատրաստումը հետևյալ տեղեկատվավերլուծական աշխատանքերը կատարելու համար,

ա) տեղեկատվական պատերազմի ոլորտում հավանական հակառակորդի հնարավորությունների վերաբերյալ տվյալների հավաքում և վերլուծում,

բ) հակառակորդի կողմից իրականացվող հոգեբանական օպերացիաների էության, նպատակների, խնդիրների պարզաբանում զինծառայողներին, բնակչությանը՝ հակառակորդի կողմից հաղորդված տեղեկատվության նկատմամբ քննադատական ընկալման կողմնորոշում ձևավորելու նպատակով:

2. Հինծառայողների բարոյահոգեբանական վիճակի վերահսկողության ուժեղացում.

ա) զորամասերի և ստորաբաժանումների տեղեքաշխման շրջաններում տիրող բարոյահոգեբանական իրադրության վերլուծություն,

բ) հակառակորդի քարոզչության և ներգործության նկատմամբ յուրային զորքի ընկալունակության աստիճանի գնահատում,

գ) իրականացնել համացանցի օգտագործման վերահսկողություն, որը կնպաստի տեղեկատվական խառնաշփոթի, բացասական, հակապետական տեղեկատվության, բարոյահոգեբանական վիճակի թուլացմանը:

3. Հասարակության, մամուլի, նախագորակոչային տարիքի երիտասարդության հետ կապերի գծով աշխատանքների համադասում [1, էջ 125-129]:

Հակառակորդի կողմից իրականացվող տեղեկատվահոգեբանական ներգործությանը հակազդելու արդյունավետությունը մեծացնելու համար չպետք է սահմանափակվել միայն տեղեկատվահոգեբանական ներգործությանը օպերատիվ հակազդմամբ, անհրաժեշտ է հեռանկարի տեսանկյունից պլանավորել և իրագործել աճող սերունդների կրթադաստիարակչական խնդիրը: Անձի զարգացման տարբեր փուլերում պետք է մի շարք հասկացությունների մասին պատկերացումներն ամրագրված լինեն ենթագիտակցական մակարդակում և գործեն անձի զգացմունքների և հույզերի հարթության մեջ: Մեր կողմից մշակված անկետաների արդյունքում, սոցիալական կայքերում կատարված հարցումների հիման վրա այդ հասկացություններն են՝ առաջընթաց (80%), ինքնուրույնություն (74%), նախաձեռնողականություն (68%), համագործակցություն (65%), նվիրվածություն (61%), հեռատեսություն (58%), սրատեսություն (55%), վերլուծելու կարողություն (52%), ստեղծագործականություն (45%),

նորարարություն (88%), պատկանելիություն (25%): Ինչպես երևում է արդյունքներից, անհրաժեշտ է համակարգված աշխատանքներ կազմակերպել, հատկապես «պատկանելիություն» հասկացությունը ներքնայնացնելու համար: Քանի որ տարբեր տարիքային խմբերում մի շարք կարևոր այլ առաջարկներ ևս եղան՝ զարգացնելու նորարար միտքը, տեխնիկական մտածողությունը, այնուամենայնիվ, դրված նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է, որ աճող սերունդը գիտակցի, ներքնայնացնի, ենթագիտակցական մղում դարձնի սեփական հողին, սեփական ազգին, սեփական տանը պատկանելու զգացողությունը: Նշված ուղղությամբ անհրաժեշտ է հետևողական աշխատանք վարել և ոչ թե մեկ, այլ մի քանի սերունդների հետ, այսինքն՝ այդ աշխատանքը պետք է շարունակական բնույթ կրի: Այն կարևոր համազգային խնդիրներից է, որի անտեսումը կարող է բացասական հետևանքներ ունենալ ապագայում:

Ամփոփելով կատարված վերլուծությունները, դիտարկումները՝ հանգել ենք այն եզրակացությանը, որ հայ հասարակության այնպիսի շերտեր, ովքեր անիրազեկ են, տազնապային, անընդհատ որոնումների մեջ են, արագ ենթարկվում են տեղեկատվահոգեբանական ներգործություններին՝ ունենալով խուճապի և էյֆորիայի հերթափոխներ, ագրեսիա, որը դրսևորվում է հատկապես համացանցում, սոցիալական կայքերում: Հոգեբանական սթրեսակայունության ապահովման համար անհրաժեշտ է պետական տեղեկատվահոգեբանական հայեցակարգի մշակում և կիրառում հասարակությանը մեղիագրագիտությամբ, հուզական ոլորտի կառավարման հոգեբանական գիտելիքներով, ինչպես նաև հակառակորդի, հակապետականամետ ներգործությունները ճանաչելու և հակազդելու գիտելիքները, ինչպես նաև տարբեր տարիքային խմբերում (նախադպրոցական, կրտսեր դպրոցական, դեռահասության, երիտասարդության) երկարաժամկետ ռազմահայրենասիրական ոգով կրթելու ծրագիր: ԶՈւ համակարգում ընդգրկել ռազմական հոգեբաններին՝ նախապես ստեղծելով մագիստրոսական դասընթաց՝ կանխարգելիչ, ընթացիկ և բացասական հետևանքների հետ հոգեբանական աշխատանք իրականացնելու և զինծառայողների մոտ արժեհամակարգային, հուզական ոլորտների կայունության ապահովման համար:

Գրականություն

1. Հայրենիք և ծառայություն: Ոսկան Երևանցի, 576 էջ, Երևան, 2001:
2. Հակոբյան Ն., Մեհրաբյան Մ., Ոչ խոսքային հաղորդակցման հոգեբանական առաձնահատկությունները, Ասողիկ, ՀՏԴ 316.6/.7:159.9(07), 177 էջ, Երևան, 2020 թ.:
3. Մարգարյան Վ., Տեղեկատվական դաշտի վերահսկողությունը հոգեբանական օպերացիաների տեսանկյունից: «ՀԲ», 275 էջ, Երևան, 2004, հմ. 2:
4. Потеряхин А. Л. Психология слухов (Научно-практическое пособие), Изд. Мироник В. М., Черновцы, 2000 68 с.
5. Плотников И. Д. Психологические операции: цели, задачи, содержание: (По опыту локальных войн и конфликтов) // Военная мысль.- М., 1994, 355 с.
6. Тарас А. Е. Информационно-психологическая и психотронная война, Харвест, Минск, 2003, 432 с.